

О.М. Галинська

*Національний університет харчових технологій
(Київ)*

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ УКРАЇНСЬКОЇ І ПЕРСЬКОЇ МОВ, ОРІЄНТОВАНІ НА ЛЮДИНУ, ЯК ВИРАЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНТАЛЬНОСТЕЙ

Християнська Європа і мусульманський Схід, іслам і християнство сусідять уже багато століть. Відносини між цими двома світами були найрізноманітнішими – від релігійного протистояння і загарбницьких воєн до співпраці та розвитку торговельних і культурних зв'язків. У різні історичні періоди змінювалися й погляди християн і мусульман один на одного.

Процеси глобалізації економіки, які наприкінці ХХ ст. охопили більшість країн Сходу й Заходу, супроводжувались не менш бурхливим розвитком національної ідентифікації у сфері ідеології і культури цих країн незалежно від рівня їх розвитку. Прагнення пізнати коріння власної самобутності, збагнути своє місце у світі спричинило чималий інтерес до минулого. З огляду на це проблеми культурного розвитку почали відігравати надзвичайно важливу роль у житті як західних, так і східних суспільств.

Проблема взаємозв'язку понять культура–мова–етнос є досить актуальною для сучасної лінгвістики. На кожному етапі суспільного розвитку вона розкривається повному, а у зв'язку з відродженням останнім часом національної самобутності, національної культури цей спектр питань набув особливої ваги. Дослідженню глибинних зв'язків між мовою і культурою, мовою і етносом, мовою і національною ментальністю присвятили свої праці мовознавці В.М.Русанівський, В.М.Мокієнко, В.Г.Костомаров, С.М.Верещагін, В.М.Телія, В.Г.Гак, В.Д.Ужченко та ін.

У статті розглядаються особливості формування менталітету українського і перського народів, питання зв'язку менталітету і мови як носія національної культури. Як відомо, саме на фразеологічному рівні найбільш яскраво виявляються національно-культурні особливості мови. Тому на прикладах фразеологічних одиниць української і перської мов, орієнтованих на людину (її зовнішній вигляд, розумові здібності, поведінку, соціальне становище, матеріальне становище), прослідкуємо специфіку вираження рис менталітету цих народів через сприйняття поширених у цих етносах продуктів харчування і національних страв.

Хоч, явище менталітету склалося здавна, але поняття «ментальність», або «менталітет», в українській науковій термінології є відносно новим. Утворилося воно від латинського *mens*, що означає розум, дух, психіку. «Сучасний словник іншомовних слів» дає таке визначення: «*Mentalitet* [нім. *Mentalität*, франц. *mentalité* < лат. *Mentalis* – розумовий] – світосприймання, психологія»¹. У перекладних словниках знаходимо такі визначення: *Mentalität* (нім.): склад розуму; спосіб мислення²; *mentality* (англ.): 1) розумові здібності, інтелект; 2) склад розуму³. Таким чином, основним є значення «склад розуму», «спосіб мислення».

Менталітет у сучасному розумінні – це необмежена система, яка не має закінченої організації, розлита у свідомості та в культурі. Відчувається потреба у виробленні поняття «менталітет», але чітких теоретичних розробок щодо його змістового навантаження, його природи і функцій у житті людського суспільства не знаходимо. Внаслідок цього зустрічаємо різні визначення: «культурний код», «колективне несвідоме», «національна свідомість», «традиція».

¹ Сучасний словник іншомовних слів / Уклад. О.І.Скопненко, Т.В.Цимбалюк. – К., 2006. – 789 с.

² Большой немецко-русский словарь: в 2-х т. / Сост. Е.И.Лепинг, Н.П.Страхова и др. – М., 1980. – 656 с.

³ Англо-український словник / Уклад. М.Л.Подвезько, М.І.Балла. – К., 1974. – 659 с.

Проблему ментальності розглядали представники філософського напрямку в науці Д.Чижевський, І.Лисий, А.Гуревич, психологічного – В.Гумбольдт, О.Кульчицький, культурного – М.Костомаров, Б.Цимбалістий та ін. Лінгвістичного аспекту дослідження відображення ментальності в мовному знаку торкалися такі мовознавці, як В.Телія, В.Мокієнко та ін.

Національну ментальність розглядаємо як спосіб сприйняття світу, генетично закодований у свідомості або підсвідомості того чи іншого етносу. За визначенням В.Храмової, «ментальність – це спільне психологічне оснащення представників певної культури, що дає змогу хаотичний потік різноманітних вражень інтегрувати свідомістю у певне світобачення»⁴.

Існують різні чинники, які впливають на формування менталітету певного етносу і вираження його в мові, у т.ч. природно-географічний, історичний, культурний, соціальний, релігійний, побутовий. Але цей вплив настільки тривалий, постійний і опосередкований, що зміни в політичній чи економічній сфері не можуть порушити «звички свідомості», що шліфувалися століттями. Структура менталітету є більш консервативною, ніж суспільно-політичне життя⁵.

Спираючись на висновки Д.Чижевського про світогляд українців, основними рисами психічного складу українця можна вважати емоціональність і сентиментальність, чутливість і ліричність. Однією зі складових емоціоналізму є своєрідний український гумор, що є виявом «артистизму» української вдачі. Крім цих рис, Д.Чижевський ще виділяє індивідуалізм та прагнення до свободи, неспокій і рухливість⁶. Одним із факторів формування цих рис він називає природу, зокрема український степ, який за часів навал кочівників був джерелом постійної загрози і викликав в українців своєрідний «неспокій».

М.Костомаров, який досліджував особливості світогляду українців і росіян, підкреслював вплив природи на формування життєвої позиції й характеру українця. Природа – невід’ємна частина української творчості: «...поезія невіддільна від природи, вона оживляє її, робить її учасницею радості й горя людської душі; трави, дерева, птахи, тварини, небесні світила, ранок і вечір, спека і сніг – все дихає, думає, розуміє разом із людиною»⁷.

Відомий іранський історик і літературознавець Ісламі Нодушен зазначав, що одним із основних факторів, який завжди впливав на історію Ірану, є його розташування. Країна лежить на межі двох потужних хвиль: Сходу і Заходу. А отже, географічне положення визначило для Ірану лише один шлях – збереження рівноваги. Тенденція лише до одного із цих полюсів порушить хистку рівновагу. Справа непроста, але й не є неможливою⁸.

Географічний фактор справді відігравав значну роль в історії Ірану, але для економічних, культурних і літературних взаємозв’язків він мав неоднакове значення в різний час. Культурні зв’язки між Іраном і західними країнами мали двоякий результат: щось виявилось корисним у плані збагачення іранської культури, а щось – непридатним і викликало невдоволення.

На думку літературознавця А.-Х.Заррінкуба, іранська культура не може бути законсервованою, не може залишатися в рамках старих традицій. Вона повинна розвиватися і сприймати нове, але тільки корисне й необхідне. Протягом багатовікової історії на Іран не раз намагалися вплинути завойовники (часи грецьких воєн, монгольського, арабського завоювань Ірану). Але іранський народ зумів зберегти свою мову, літера-

⁴ Храмова В. До проблеми української ментальності / Українська душа. – К., 1992. – С. 4.

⁵ Феномен нації: основи життєдіяльності. – К., 1998. – С. 145.

⁶ Чижевський Д. Нариси з історії філософії на Україні. – К., 1992. – С. 18.

⁷ Костомаров Н.И. Две русские народности. – К.-Х., 1991. – С. 52.

⁸ Китаинов Д.С. Иран и Запад: История и современный диалог // Восток – Запад: притяжение, отталкивание. – М., 1998. – С. 9.

туру і культуру. Тому культура має залишатися самостійною, животворною, щоб нею можна було пишатися: вона не східна, не західна, а людська⁹. Саме таку назву має книга А.-Х.Заррінкуба – «На шаркі, на гарбі, енсані». Однаковою мірою негативно ставлячись як до проявів сліпого вестернізаторства, так і до культурного ізоляціоналізму, А.-Х.Заррінкуб переконаний, що взаємозв'язки і взаємозбагачення культур – процес природний, але він у першу чергу повинен спиратися на загальні гуманістичні основи, на загальнолюдські цінності.

Звичайно, на формування основних рис перського менталітету впливали як природний фактор, багатовікова історія, так і повсякденне життя з його незмінними традиціями і особливо ісламська релігія, офіційно визнана державною наприкінці XIII ст. Звідси національна риса менталітету, яка відразу, так би мовити, впадає у вічі – велика релігійність, шанування релігійних свят, дотримання традицій. Через те ані промислова революція, ані тривалі зовнішні впливи не в змозі зруйнувати культурні традиції і сприйняття світу, яке формувалося впродовж багатьох віків. Релігія зобов'язує поважати і шанувати своїх батьків, а родина для мусульманина – найбільша цінність і багатство.

Менталітет пов'язаний з мовою, оскільки мова виступає носієм національної культури, віддзеркалює історію народу, це головна етнічна ознака людини. Поняття «менталітет» відображає складову частину уявлень людей, закладених у їх свідомість культурою, мовою, релігією, суспільним спілкуванням. Мова є виразником загальнолюдських морально-етичних цінностей¹⁰. Дослідження мовних рис українського і перського менталітетів дає можливість розкрити внутрішні процеси цього явища, яке є важливим фактором культурного коду цих народів.

Доля кожної нації переплітається з долею її мови, і менталітет формується протягом усього часу існування нації. У людському суспільстві чи не найважливіше значення після генетичного коду має мовний код, за допомогою якого зберігається інформація. Увага сучасних дослідників приділяється проблемі ізоморфізму цих кодів і їх взаємопов'язаності.

Проблему взаємозв'язку мови й культури, мови і народного світогляду досліджував німецький лінгвіст В. фон Гумбольдт, який ще на початку XIX ст. сформулював ідею про тісний зв'язок духовного світу народу і його мови: «Мова тісно переплетена з духовним розвитком людства і супроводжує його на кожному етапі його локального прогресу, відбиваючи у собі кожну стадію культури»¹¹. Вчений висунув тезу, важливу для сучасної концепції національно-культурної своєрідності мовної картини світу, яка звучить так: «різні мови – це зовсім не різні позначення однієї й тієї самої речі, а різні бачення її», «мови... дають нам різні способи мислення і сприйняття», «мова завжди втілює у собі своєрідність усього народу»¹².

У зв'язку з розвитком нової галузі науки – лінгвокраїнознавства дослідження національно-культурних особливостей мови дістало новий імпульс. Для лінгвокраїнознавства важливою є національно-культурна семантика мовних одиниць, тобто зміст, який відбиває особливості природно-культурного середовища, економіки, суспільного ладу, фольклору, літератури, традиційного побуту, звичаїв народу – носія мови. Ці знання автори лінгвокраїнознавчої теорії слова Є.М.Верещагін і В.Г.Костомаров називали фоновими¹³.

Отже, національна специфіка мов – це їх закономірна властивість, яка існує внаслідок того, що вербалізація об'єктивної реальності здійснюється в різних мовах неод-

⁹ Китаинов Д.С. Указ. соч. – С.32.

¹⁰ Назаренко О.В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету: Дис... канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2001. – 192 с.

¹¹ Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию. – М., 1984. – С.48.

¹² Гумбольдт В. Язык и философия культуры. – М., 1985. – С.349.

¹³ Див.: Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. – М., 1983. – 269 с.

наково. Процес розумової діяльності людини, який є універсальним за своєю суттю і відбувається за загальними психічними законами пізнання, передається у кожній мові інакше. Національна специфіка мови може виявлятися на різних її рівнях, однак саме за фразеологією закріпились такі її образні характеристики, як «самобутнє явище», «коріння мови», «мовний музей назв, реалій і образів».

Безперечно, вивчення питань національно-культурних особливостей нерідної мови є завданням складним. Слушною є думка літературознавця, культуролога, перекладача Г.Д.Гачева про те, що на цьому шляху дослідника підстерігає небезпека, оскільки національна своєрідність, з одного боку, «хитра» і важко вловима «матерія», з другого, – втручання у національний простір вимагає особливої обережності та делікатності. «Тут єдиний порятунок – доброзичливість і об'єктивність аналізу за тієї умови, що кожен народ бачить буття в цілому, і нічیه бачення не є вищим або нижчим, а усі вони незамінні і необхідні людству»¹⁴.

Серед національно-специфічних компонентів культури мові належить провідне місце, вона є одним з найвиразніших репрезентантів національної самобутності. У ній фіксуються певні ціннісні настанови та орієнтири суспільства, які передаються з покоління в покоління. І якщо мова – душа народу, то фразеологія – душа мови. Саме на фразеологічному рівні національно-культурні особливості мовної системи виявляються найбільш яскраво і своєрідно¹⁵.

Процес розуміння і оцінювання фразеологічних одиниць як мовних знаків національної культури – це шлях до пізнання менталітету народу. Національно-специфічними є ті фразеологізми, які віддзеркалюють у своїй внутрішній формі характерні особливості культури і побуту, тваринного і рослинного світу, народні звичаї, символіку.

Фразеологічні одиниці (далі ФО), орієнтовані на людину, проаналізовані у нашій статті, є підтвердженням того, що традиційний український і перський побут, зокрема страви та продукти харчування, зовнішній вигляд людини, народні традиції – все це дістало відображення у фразеології.

Національно-культурне значення ФО пов'язане не з одним мовцем, а з етнічно-територіальною групою. Слова-компоненти, які входять до складу ФО, виражають відношення етнічних груп до своєї культури, історії тощо.

Українське сільське життя з його незмінними заняттями, традиціями та циклічність багатьох природних і соціальних явищ, які увійшли до народного побуту, сформували у селян певні сталі звички та особливості світосприйняття, що й знайшло своє відображення у національній фразеології. Провідними рисами українського менталітету виступають індивідуалізм та селянськість, до яких, зокрема, належать такі якості, як хазяйновитість та працелюбність¹⁶.

Кожна нація формується в певних природних умовах і поступово пристосовується до них. Харчовий комплекс (приготування страв, харчові преференції і табу) будь-якого етносу формується як похідна природно-географічних і, звичайно ж, історичних умов. Це ті чинники, які зумовлюють напрями господарської діяльності, що є основою харчування. З часом у процесі етногенезу в представників етносу виробляється орієнтація на певну їжу, на продукти, до яких нація «звикає». Саме в особливостях харчового комплексу найбільш чітко проявляються етнічні особливості.

У фразеології ми знаходимо образно закріплені словесні характеристики деяких особливостей харчування українців та іранців. Завдяки природному ареалу та історич-

¹⁴ Гачев Г.Д. Национальные образы мира. – М., 1998. – С. 55.

¹⁵ Даниленко Л.І. Національно-культурні особливості семантики чеських фразеологізмів: Дис. канд. філол. наук. – К., 1997. – С. 4.

¹⁶ Назаренко О.В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету: Дис. канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2001. – 192 с.

но зумовленому виду господарства символом українства постає образ хлібороба-селянина.

Найулюбленіша національна страва в Україні – борщ, який здавна готували будь-якої пори – і в свята, і в будні. Відомо багато способів приготування борщу, а до його складу входить близько двадцяти продуктів. Борщ варили з буряків, картоплі та капусти (Центральне Подніпров'я), з квашених буряків (у карпатських селах і на Поліссі), а навесні – зі щавлю і лободи. Так, *причепився як голодний до борщу* – «активно взявся до якоїсь справи» – засвідчує те, що борщ був однією з найпопулярніших страв українця. До порівнянь народ залучав ті слова, які були найуживанішими, і багатьом була зрозуміла підстава такого порівняння. Наприклад, *вхопив як шилом борщу; наливав, взяв як на шило борщу* – «нічого не отримав, зазнав невдачі». У піст борщ варили з грибами, а в інші дні борщ могли зварити і на м'ясі. Це відображено у фразеологізмах типу: *впав у біду, як курка в борщ* – «несподівано потрапив у безвихідне становище»; *дметься (дується) як легке в борщі* – про набундючену, пихату людину¹⁷. Залежно від родинного достатку, наявності тих чи інших продуктів, вміння господині борщі були «зі свищами» – майже зовсім порожні, «жонаті» – з кашею, «перелякані» – бліді¹⁸. Це теж знайшло своє відображення у фразеології: *свищі в борщі* – «у кого-небудь немає нічого, хто-небудь дуже бідний». В Україні говорили: «Як нема борщу, то нема й їжі».

У давнину їжа була переважно м'ясною, тому майже в кожній господі тримали свиню, яку зазвичай кололи на Різдво, щоб були ковбаси та м'ясні страви. Тому ще з тих часів існує порівняння людини із вгодованою свинею типу *запливти, запливати жиром (салом)* – «ставати гладким, гладшати»; *убиватися в сало* – «ставати гладким, жирити»¹⁹. Сало вважалося свідченням добробуту і заможності, що відбилося в складі таких стійких порівнянь: *валяється як почка (нирка) в салі, обріс як почка в салі* – «благоденствує, заможно живе». Вишкварки із сала та смалець вживали у різних стравах, тому маємо такі фразеологізми: *підстрибує як сало на сковороді* – про сердиту, розгнівану людину, *мати олію (лій, смалець) в голові* – «бути розумним, кмітливим, розсудливим».

Назви окремих м'ясних виробів також знайшли своє місце у фразеології, наприклад, *круглий як ковбичка* – про товсту і невисоку людину; *ласий на чужі ковбаси* – «охочий поживитись за чий-небудь рахунок, жадібний».

Як відомо, іслам забороняє вживати м'ясо свині як «нечистої тварини». Тому іранці їдять баранину, яловичину, телятину, курятину. Популярною є національна страва – *абжушт*, що готується з баранини або яловичини, картоплі й квасолі. Сало для приготування страв теж використовується бараняче. Про нещирю людину там говорять:

– *ба горг домбэ хордэн вэ ба чупан геріе кэрдэн*
– (досл. «їсти з вовком сало, а плакати з пастухом») – «бути лицемірним, нещирим», український відповідник *кривити душею*.

В Україні є народний вислів *дурне сало без хліба* – про нерозумну, обмежену, ні до чого не здатну людину, бо сало без хліба не їдять, та й одна їжа без іншої не корисна. Справа в тому, що хліб у кожній родині був найпершим годувальником, і для українців – хліборобської нації – хліб був святинею, символом добробуту, гостинності, здоров'я і багатства²⁰. Достаток або скрута обов'язково пов'язувались із хлібом, наприклад: *їсти сухий хліб* – «жити у нестатках, бідності, нужді»; *жити (собі) та (і) хліб*

¹⁷ Див.: Словник символів. – К., 1997. – С.15-18.

¹⁸ Супруненко В. Народина. Витоки нації: символи, вірування, звичаї та побут українців. – Запоріжжя, 1993. – С.92.

¹⁹ Див.: Фразеологічний словник української мови в 2-х т. / Уклад. В.Білоноженко, В.Винник та ін. – К., 1999. – 980 с.

²⁰ Назаренко О.В. Українська фразеологія як вираження національного менталітету: Дис. канд. філол. наук. – Дніпропетровськ, 2001. – С. 95.

жувати – «вести нормальний, матеріально забезпечений спосіб життя»; *перебиватися з хліба (з юшки) на воду (на квас)* – «жити дуже бідно, терпіти нестатки».

Хоч найдавнішим видом хліба в Україні називають прісні коржі, але улюбленим повсякденним святковим та обрядовим хлібом був учинений хліб. Особливості виготовлення різних хлібних виробів пов'язані із тістом, про що свідчать спостереження, зафіксовані у фразеологізмах: *з іншого тіста* – «не схожий, не подібний до інших»; *з м'якого тіста* – «безвольний, непослідовний у своїх діях, поглядах, переконаннях»; *не з такого тіста* – «особливий, зовсім інший»; *надувся, як тісто на опарі* – про пихату людину. З тіста виготовляли вареники та галушки, які вважаються символами традиційної української кухні. Це знайшло своє вираження у фразеології: *живе (плаває) як вареник у маслі (сметані)* – «живе дуже добре, безтурботно або заможну»; *губи як вареники* – про людину з великими губами; *круглий як галушка* – про невеличкого на зріст товстуна; *лежить як галушка* – про бездіяльну або заможну людину; *живе як галушка в маслі* – «добре, заможну живе, розкошує».

В повсякденному сучасному житті дотепер відчувається надзвичайна важливість хліба для українців. Шановану людину, поважного гостя в Україні зустрічають з хлібом. Оскільки хліб символізує родинне щастя, достаток і потомство, він відіграє велику роль на весіллі.

Хлібні вироби залежно від достатку в родині та регіону виготовляли з пшеничного, житнього, кукурудзяного або ячмінного борошна. Тому існують фразеологічні одиниці, які свідчать про особливості випікання деяких виробів: *викручується як здобний бублик* – «надмірно хизується»; *виламується як ячний бублик, ламається як житній бублик* – «неширо відмовляється»; *крутиться як ячний коржик у помийниці* – «тиняється без діла»; *виламується як житній (здобний, ячний) пряник* – «дуже пишається, чваниться». З житнього тіста випікали пиріжки і пампушки, які їли з борщем. Так, з'явилися такі порівняння: *плаває як тиріг у маслі* – «розкошує, заможну живе»; *попівся як дід пампушкою* – «азнав невдачі».

До Другої світової війни Іран був аграрною країною. На сучасному етапі сільське господарство недостатньо розвинене, вирощуються деякі сільськогосподарські культури: пшениця, ячмінь, рис, бобові (квасоля, горох, сочевиця).

Іранський хліб печуть з пшеничного або ячмінного борошна у вигляді тонких коржів кількома способами. Існує декілька видів хліба: лаваш, сангяк, барбарі, тафтун. Лаваш – білий і дуже тонкий хліб. «Сангяк» у перекладі з перської означає «камінь». Його печуть у тандирі (глиняна піч) на дрібному камінні, зверху на смак посипають маком. Цей хліб має видовжену форму. Барбарі – білий хліб овальної форми, товстіший за сангяк²¹. У мові знаходимо пов'язані з хлібом фразеологічні одиниці, що характеризують людину:

гандом нэмудан вә джоу форухтән (досл. «показувати пшеницю, а продавати ячмінь») – «бути ханжею»; заможність людини виражається фразеологізмом: *нәнйи туйе роуган аст* (досл. «хліб у маслі») – «жити в достатку» (пор. укр. *як вареник у маслі*);

нан-о нәмәк хордән вә нәмәкдән шекәстән (досл. «з'їсти хліб-сіль і розбити сільничку») – «відплатити невдячністю за гостинність» (як відомо, гостинність є однією із рис перського менталітету); укр. еквівалент *хліб-сіль забувати*²².

Кухня Ірану базується на хлібі, рисі, свіжих овочах, зелені і фруктах. Треба відзначити, що рис – головний і майже єдиний гарнір, який пропонують до всіх страв. Іранці готують його кілька разів на тиждень, а жителі Перської затоки – щодня, доповнюючи стравами з риби.

Рис для плову готують і подають окремо від інших компонентів: м'яса, риби, дичини. Іранський плов за способом приготування дуже схожий до того, який готують

²¹ <http://web.ukrinform.com/iran-kitchen.shtml>

²² Див.: Фразеологічний словник української мови / Уклад. В.М.Білоноженко, В.О.Винник та ін. – К., 1993. – 980 с.

українські господині, перейнявши його з узбецької кухні. Окремо до плову подають і різні підливи. В іранців існує фразеологізм: *аш-о полов-э Моавийе-ра хордән вә нәмаз-э Али-ра пандан* (досл. «їсти суп і плов Муавії»²³, а здійснювати намаз на честь Алі) – «бути дворушником, лукавим, нещирим» (пор. укр. *святий та божий*).

Повертаючись до особливостей харчування українців, зазначимо, що крім хліборобства, українці займалися і скотарством. Так, образ корови асоціюється з достатком. У фразеології представлені одиниці, які пов'язані з продуктами, отриманими від корови: молоко, масло, сметана. Наприклад: *скупаний у молоці* – «гарний зовні, виплеканий, випечений»; *доля маслом губи змастить* – «пощастило в житті кому-небудь»; *як вареник у маслі (сметані)* – «живе дуже добре, безтурботно, заможнo»; *купатися як сир у маслі* – «жити у достатках, у розкошах, безтурботно»; на позначення нерозумної людини вживається порівняння *дурний як масла грудка*, тобто «дуже (дурний)», *білий як сметана* – 1) про людину із світлим волоссям; 2) про незасмаглу людину; 3) про сиву людину; *як муха в сметані* – «хтось неповороткий, незграбний».

Серед галузей тваринництва основне місце в Ірані займає кочове тваринництво: вівці, кози, велика рогата худоба. В перській фразеології теж представлені ФО, що характеризують людину, її поведінку, які пов'язані з молочними продуктами. Наприклад:

у дехани буйе шир ми дехад (досл. «у нього ще рот молоком пахне») – «хтось дуже молодий, недосвідчений» (пор. укр. *ще молоко на губах не обсохло*);

маст (аб) бә дәһан герәфтән – (досл. «набрати в рот кефіру (води)») – «бути мовчазним»; український відповідник *як води в рот набрати*;

аб дәр шир даштән (досл. «мати воду в молоці») – «бути нечесним, шахраювати»; про людину, яка здатна шахраювати, красти, у нас в народі кажуть *нечистий на руку*.

В Ірані розвинуте садівництво, овочівництво й виноградарство, тому назви деяких овочів і фруктів теж знайшли своє місце у фразеології. Наприклад: *афадедар* (досл. «у баклажани є повітря») – про людину, яка поводить себе пихато, зверхньо, укр. ФО *мухи в носі грають*; *афадедар мәгрур* (досл. «розкладати баклажани навколо посуду») – «лестити, підлабузнюватися», а в Україні про облесливу, нещирю людину говорять *з медом на вустах*. Пор. ще: *һәндәванә зир-ә бә'әл-ә кәс-и гозаштан* (досл. «сунути кому-небудь кавун під пахву») – «грати на самолюбстві, підхвалювати кого-небудь», в українській фразеології знаходимо *мазати медом слова*;

бәһ дадән вә дәһ герәфтән (досл. «дати айву, а отримати натомість село») – «обманювати кого-небудь», український відповідник *обвести круг пальця*;

пуст-ә һарбозе зир-ә па-йе кәс-и әндахтән (гозаштән) – (досл. «кинути кому-небудь під ноги шкірку від кавуна») – «зробити кому-небудь підлість», український еквівалент *з каменем за пазухою*.

Як свідчить аналіз ФО перської мови, у сфері оцінки людини, рис її характеру ми зустрічаємо ФО найяскравішого забарвлення, оригінальної лексико-семантичної будови і взаємодії слів-компонентів. Наприклад, *чәрб-е забани кәрдән* (досл. «їсти свою печінку») – «сильно побиватися, горювати» (пор. укр. *братися за голову*);

мәгз-ә хәр хордән (досл. «з'їсти мозок осла») – «бути нерозумним, дурним» (пор. укр. *курачий мозок*); *сәрке форухтән* (досл. «оцет продавати») – «бути нелюб'язним, похмурим», український відповідник *оцет продавати*;

аш барайе кәс-и похтән (досл. «зварити кашу для кого-небудь») – «нишком чи ненароком завдати кому-небудь прикрощів, зробити неприємність, підлість або діяти підступно» (пор. укр. *підкласти кому-небудь свиню*).

²³ Муавія – основоположник і перший халіф династії Омейядів (661–680 рр.), який походив із родової аристократії племені курейш. З 639 р. – намісник Сирії. У 657 р. вступив у боротьбу з халіфом Алі після загибелі якого був проголошений халіфом. Видатний дипломат і здібний адміністратор – *авт.*

Наведені вище приклади підтверджують, що продукти харчування, національні страви, зовнішній вигляд людини – усе це знайшло вираження у фразеології, причому можна помітити спільні риси в становленні образної основи ФО навіть у мовах віддаленої спорідненості, таких як українська і перська.

Таким чином, дослідження фразеологічного аспекту мови дає нам уявлення про національний менталітет, тому що ФО визначаються специфічним проявом світогляду народу, який формується внаслідок дії таких чинників як географічний, історичний, культурний, релігійний тощо. Менталітет можна розглядати як категорію, яка через призму національного світобачення характеризує те, що властиве певній нації.